

Verkenning voorwaarden Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven

Versie 0.7

Operatie Dokunisatie

Dokunisatie: een organisatie van en voor Dove Kunstenaars mogelijk maken.

- doku: afkorting van Dove Kunstenaars
- kun, van kunnen: het vermogen om iets te doen
- uni, van unie: vereniging
- isatie: 'achtervoegsel waarmee van ww. op -iseren zn. worden gevormd die betekenen: het verrichten van de door het grondwoord bedoelde handeling of het resultaat daarvan' (volgens Van Dale)

Inhoud

Operatie Dokunisatie	1
Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1 Voorwaarden	4
Inleiding.....	4
Aarde – erkenning van de Nederlandse Gebarentaal en cultuurbeleving als mensenrecht	4
Water – structurele financiële ondersteuning en beleidstechnische zekerheid.....	5
Zonlicht – toegang maakt participatie en creativiteit mogelijk	5
Hoofdstuk 2 Aanbevelingen.....	6
Overheid	6
Fondsen	6
Culturele instellingen	6
Dovengemeenschap	6
Hoofdstuk 3 Wensen	7
Museum over (historie) Dovencultuur	7
Atelier.....	7
Multimediacentrum	7
Vaste expositieruimte	7
Tijdelijke projecten.....	7
Kunst- en Culturele opleiding.....	8
Nawoord.....	8

Inleiding

Op 2 mei 2015 stopt Handtheater. De Dovengemeenschap verliest daarmee een belangrijke actieve creator, inspirator en behoeder van Kunst en Cultuur van, voor en door Doven. Als afscheidscadeau presenteert Handtheater een online archief met materiaal uit haar 25-jarig bestaan. Producten, registraties van producties, kennis, ervaringen, scholenprojecten, verslagen en plannen blijven zo behouden en worden tevens vrij toegankelijk gemaakt voor eenieder die interesse heeft in Dovencultuur en Nederlandse Gebarentaal. Handtheater laat ons daarmee gelukkig niet met lege handen achter en belangrijk Doofcultureel erfgoed is gewaarborgd.

Als medewerker van Handtheater, maar ook als vader van twee Dove kinderen en voorvechter van Doven, hield ik mij het afgelopen jaar voortdurend bezig met de vraag wat er ná Handtheater moest gebeuren. Na het verscheiden van Handtheater, welke visueel aantrekkelijke en toegankelijke theatervoorstellingen kunnen mijn kinderen straks nog bezoeken? Wie inspireert dan mijn zoon, die dol is op schilderen, (fantasie)verhalen vertellen en zich graag mag verkleden en doen alsof hij een superheld is? Hoe leg ik mijn dochter later uit, dat in onze multiculturele maatschappij heden ten dage slechts beperkte faciliteiten worden geboden aan een culturele en talige minderheid van Doven en Gebarentaalgebruikers voor het maken van Kunst? Terwijl de mogelijkheid om deel te nemen aan en zich ontplooiën op allerlei creatieve gebieden een mensenrecht is. Mijn Dove kinderen hebben evenveel recht op Kunst- en Cultuurbeleving als ieder ander kind.

Handtheater ontving en ontvangt weliswaar subsidie voor het maken van Kunst, maar kreeg vanwege haar unieke karakter nooit echt een gelijkwaardige behandeling. Van Handtheater werd bijvoorbeeld als enige theatergezelschap in Nederland geëist dat theatervoorstellingen tegelijkertijd tweetalig moesten zijn, in de Nederlandse Gebarentaal en in het Nederlands. De ene keer moest het producties maken voor het reguliere professionele theatercircuit, de andere keer was het verplicht cultuureducatie aan te bieden. Andersom werd de subsidievoorwaarde van simultane tweetaligheid nooit gesteld aan horende theatergezelschappen; zij mochten zonder uitzondering eentalige voorstellingen maken in het Nederlands. Hoewel Handtheater zich lang staande wiste te houden in het alsmaar onzekere en in mijn ogen oneerlijke Kunst- en Cultuursubsidielandschap, is het nu definitief zover gekomen dat het te uitgeput en te lamgeslagen is om opnieuw te strijden voor haar (voort)bestaansrecht. Bij mij komt dan automatisch een aantal vragen op. Had Handtheater niet hoeven stoppen wanneer de financiële en beleidstechnische omstandigheden duidelijker, consequenter en evenrediger waren geweest, bijvoorbeeld? En welke lessen kunnen wij trekken uit de uitdagingen waarmee Handtheater te maken kreeg gedurende haar bestaan?

Vanwege het recht op cultuurbeleving en de uitdagingen van Handtheater was het daarom aanvankelijk mijn bedoeling om te onderzoeken hoe een nieuwe generatie in een nieuwe organisatie activiteiten op het gebied van Kunst en Cultuur in, met, namens en voor de Dovengemeenschap kan organiseren. Op voorhand had ik daar persoonlijk allerlei ideeën over. Enkele van deze ideeën beschreef ik eerder in het beleidsplan 'Handtheater netwerk!' Maar naarmate ik met meer mensen sprak, Doof, Slechthorend en Horend, ging ik gaandeweg geloven in een andere aanpak. In plaats van het doen van onderzoek, waaruit concrete aanbevelingen moesten volgen voor een organisatie op het gebied van Dovenkunst en Dovencultuur, begon ik me te concentreren op de randvoorwaarden die nodig zijn voor zo'n soort organisatie. Ik sprak hier informeel met mensen over en bekeek uitingen op social(e) media. Het onderzoek veranderde in een verkenningstocht naar voorwaarden die nodig (kunnen) zijn om een stabiele organisatie te vormen en vooral te blijven op het gebied van Dovenkunst en Dovencultuur.

In dit document deel ik de resultaten van deze persoonlijk verkenning. In Hoofdstuk 1 geef ik de – volgens mij – belangrijkste voorwaarden die nodig zijn om van een nieuwe Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven een succes te maken. In Hoofdstuk 2 beschrijf ik aanbevelingen die kunnen worden afgeleid uit de voorwaarden. En in Hoofdstuk 3 tot slot noem ik een aantal wensen van Doven over een nieuwe vaandeldrager van Dovencultuur na het afscheid van Handtheater.

Wouter Bolier, projectmedewerker Handtheater

Haren, 07-12-2014

Hoofdstuk 1 Voorwaarden

Inleiding

Om te groeien en bloeien heeft een plant aarde, water en zonlicht nodig. Evenzo heeft een nieuwe organisatie, die (deels) de functie kan overnemen die Handtheater tot 2 mei 2014 binnen de Dovengemeenschap vervulde, primaire grondstoffen nodig om te gedijen. Gelijk aan aarde vormt erkenning van burgerrechten van Doven het fundament waarop kan worden gebouwd. Water maakt alle leven op aarde mogelijk, zoals culturele en maatschappelijke organisaties functioneren met financiële ondersteuning. Fotosynthese kan alleen plaatsvinden wanneer de plant voldoende zonlicht ontvangt. Participatie van Doven kan alleen plaatsvinden wanneer zij voldoende toegang krijgen tot informatie, opleidingen, arbeidsmarkt, kortom de maatschappij. Een organisatie voor Dovenkunst en Dovencultuur heeft net als een plant alle primaire grondstoffen nodig om te groeien en te overleven. Hieronder geef ik een toelichting.

Aarde – erkenning van de Nederlandse Gebarentaal en cultuurbeleving als mensenrecht

Erkenning van de Nederlandse Gebarentaal

De Nederlandse Gebarentaal (NGT) is een natuurlijke taal met een eigen grammatica en lexicon. Gebarentaaluitingen worden gemaakt met handen en gezichtsmimiek en waargenomen met de ogen. NGT is van veel Doven in Nederland de eerste taal (moedertaal). De Nederlandse Gebarentaal is nog niet bij wet erkend. De Friese taal is dat bijvoorbeeld wel. De Friese taal mag en kan daardoor in de provincie Friesland voertaal zijn in bijvoorbeeld het onderwijs, de rechtbank en bij communicatie met overheden. De Nederlandse Gebarentaal heeft die status nog niet, waardoor Doven in Nederland geen gelijkwaardige toegang (kunnen) hebben tot de maatschappij. Doven worden bijvoorbeeld buitengesloten, omdat zij geen gebruik kunnen (of mogen) maken van een gebarentolk. De belangenorganisatie voor Doven in Nederland, Dovenschap, zet zich in voor wettelijke erkenning van de Nederlandse Gebarentaal, zodat Doven in het maatschappelijke verkeer vergelijkbare rechten krijgen als sprekers van de Friese taal (in Fryslân).

Erkenning van de Nederlandse Gebarentaal levert voordelen op voor een theatergezelschap of een Kunstorganisatie van en voor Doven. Er kan dan bijvoorbeeld door subsidiegevers niet meer verplicht worden om theatervoorstellingen tegelijkertijd tweetalig op te voeren, waardoor meer artistieke vrijheid ontstaat en er geen concessies gedaan hoeven te worden omwille van controleerbaarheid van de inhoud van een voorstelling. Het scheelt dit dubbel werk en dubbele kosten, aangezien het maken van een tweetalige productie ontzettend arbeidsintensief is. Bovendien verdwijnt met de eis van simultane tweetaligheid ook de afhankelijkheid van gespecialiseerde gebarentolken die voor een live stemtolkvertaling zorgen. Erkenning van gebarentaal ontdoet tevens de Dove Kunstenaar van het keurslijf dat zijn of haar Kunst per se toegankelijk moet zijn voor een horend, niet gebarentaalvaardig en/of minder visueel ingesteld publiek. Wettelijk erkende gebarentaal geeft Dove theatermakers en Kunstenaars de mogelijkheid om zonder beperkende voorwaarden of belemmerende eisen van niet-Doven of niet-Gebarentaalsprekers Dovencultuurspecifieke Kunst te scheppen.

Erkenning van het burgerrecht op cultuurbeleving

Maar erkenning van Nederlandse Gebarentaal alleen is niet voldoende. Dovenschap zet zich ook in voor gelijkwaardige mensenrechten volgens het VN-verdrag voor personen met een handicap. In dit VN-verdrag staan ook rechten die betrekking hebben op Doven. We lezen bijvoorbeeld bij lid 4 van artikel 30: *“Personen met een handicap hebben op voet van gelijkheid met anderen recht op erkenning en ondersteuning van hun specifieke culturele en taalkundige identiteit, met inbegrip van gebarentalen en de dovencultuur.”* De Nederlandse regering gaat het VN-verdrag geleidelijk aan ratificeren. De internationaal afgesproken rechten op onder meer cultuurbeleving, recreatie, vrijetijdsbesteding, sport en theater in gebarentaal worden daarmee nationale wettelijke rechten. De overheid krijgt daardoor de verantwoordelijkheid om Doven te ondersteunen bij het uitoefenen van deze rechten.

Het is mijn overtuiging dat wettelijke erkenning van de Nederlandse Gebarentaal en van het recht op cultuurbeleving essentiële voorwaarden zijn om van een nieuwe Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven een succes te maken. Artistieke en praktische beperkingen, omdat Doven 'anderstalig' werk creëren, worden daarmee verleden tijd. Een Dovenorganisatie wordt vanwege zijn unieke karakter niet meer beschouwd als een vreemde eend in de bijt, maar als een verrijking van het Kunst- en Cultuurlandschap. Een multiculturele samenleving kan pas geslaagd worden genoemd wanneer de burgerrechten van culturele en talige minderheden op gelijkwaardige basis worden erkend. Doven kunnen deze rechten uitoefenen via onder andere een Kunst- en Cultuurorganisatie waarmee zij zelf op eigen wijze invulling kunnen geven aan de eigen Dovencultuur.

Water – structurele financiële ondersteuning en beleidstechnische zekerheid

Geef je een plant te veel water, dan verzuipt hij. Een plant kan ook niet zonder te weinig water. De plant heeft een regelmatige hoeveelheid water nodig om te overleven en om te groeien en bloeien. Handtheater leerde ons hoe financiële en beleidsmatige onzekerheid resulteren in een onbetrouwbare watervoorziening. Onduidelijk beleid is als vervuild water, waar de plant ziek van wordt. Steeds wisselend beleid is alsof je de ene keer te veel water geeft en de andere keer te weinig, wat de plant vanzelfsprekend niet ten goede komt. Evenzo heeft de Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven structurele duidelijkheid en zekerheid nodig op financieel en beleidstechnisch vlak. De Dovenorganisatie zou niet iedere nieuwe subsidieperiode opnieuw moeten hoeven vechten voor zijn voortbestaan. Niet keer op keer aan periodiek wisselende ambtenaren, beleidsmakers en subsidiegevers zijn unieke karakter en bestaansrecht moeten hoeven uitleggen. Niet steeds zijn beleid moeten hoeven aanpassen om te voldoen aan (steeds veranderende) subsidievoorwaarden. Fondsen op het gebied van podiumkunsten, cultuureducatie en Kunst en Cultuur zouden de Dovenorganisatie niet, zoals jarenlang het geval was met Handtheater, van het kastje naar de muur hoeven sturen. Structurele beleidsconsistentie en een verzekerde continue stroom van geld is onontbeerlijk om een Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven te doen gedijen.

Zonlicht – toegang maakt participatie en creativiteit mogelijk

Door middel van fotosynthese zetten planten zonlicht om in voedingsstoffen, bijvoorbeeld glucose. Het zonlicht dient daarvoor de (bladeren van de) plant te bereiken. De mate waarin zonlicht de plant kan bereiken is van doorslaggevend belang. Geen zonlicht betekent geen opname van lichtenergie en geen aanmaak van voedingsstoffen. Op vergelijkbare wijze is de mate waarin Doven toegang kunnen hebben tot de samenleving van belang. In vergelijking met de plant, betekent geen toegang tot de samenleving geen opname van kennis via opleiding en geen aanmaak van creativiteit. De samenleving is anno 2014 nog steeds beperkt toegankelijk voor Doven. Reguliere instellingen, voorstellingen en opleidingen op het gebied van Kunst en Cultuur zijn onvoldoende toegankelijk voor Doven. Bijvoorbeeld Nederlandstalige films in bioscopen zijn zelden voorzien van ondertiteling of gebarentaalvertaling. Gebaren- en/of schrijftolken worden sporadisch ingezet bij reguliere theateervoorstellingen, waarbij het merendeel overigens onvoldoende ervaren en niet opgeleid is voor theaterspecifiek vertalen. Het zonlicht bereikt het tere Dove plantje dus maar met mate.

Evenwaardige toegang tot de culturele en kunstzinnige domeinen en opleidingen des vaderlands maakt het mogelijk dat Doven ook kunnen genieten, zich ook kunnen laten inspireren door het werk van anderen en dat zij ook creativiteit en kunstzinnigheid kunnen ontwikkelen. Het is niet zo dat Doven dat helemaal niet kunnen, maar zij hebben beperkte toegang tot het aanbod en de opleidingen. In de twee jaar dat ik nu bij Handtheater werk, heb ik gezien hoe weinig Doven weten van toneelspelen, artistieke of Shakespeare, om maar iemand te noemen. Het werken met een regisseur was hen vreemd en het ontbrak hen vaak aan basiskennis van allerlei kunst disciplines. Bijvoorbeeld een grafisch vormgever die een enorm bedrag vraagt voor een *toi toi*, een junior actrice die na het spelen in een amateurtoneelstuk meent dat zij wel even scriptschijver en regisseur kan worden of een projectmedewerker die nog moet leren hoe hij een begroting opstelt. Toegang tot informatie, opleiding en het reguliere culturele aanbod kortom, zijn de derde primaire grondstof voor een Dovenkunstorganisatie.

Hoofdstuk 2 Aanbevelingen

Hierboven heb ik de primaire voorwaarden toegelicht die naar mijn mening nodig zijn om een nieuwe Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven te doen slagen. Hieruit kan ik een aantal aanbevelingen afleiden voor overheid, fondsen en culturele instellingen en de Dovengemeenschap zelf. Ik noem deze aanbevelingen hieronder kort op.

Overheid

- Zorg voor wettelijke erkenning van de Nederlandse Gebarentaal, zodat in wetgeving het recht van Doven wordt vastgelegd om deel te nemen aan het maatschappelijke verkeer in de eigen natuurlijke moedertaal.
- Ratificeer het VN-verdrag voor mensen met een beperking. Het kabinet heeft het ratificatieproces inmiddels weliswaar ingezet, maar wil er ruim de tijd voor nemen.
- Stel wetgeving op die het mogelijk maakt dat Doven het recht op cultuurbeleving op eigen wijze kunnen invullen en dat uitoefening van dit recht te allen tijde gegarandeerd is. Wanneer het reguliere Kunstencircuit hier niet in slaagt, moet de overheid hier zorg voor dragen.

Fondsen

- Breng een subsidieregeling met redelijke en voor langere tijd vaste eisen in het leven die recht doet aan de unieke positie die een Kunst- en Cultuurgezelschap van en voor Doven inneemt in het Kunstculturele landschap.
- Neem gezamenlijk verantwoordelijkheid door een klein evenredig percentage van de totale subsidiegelden voor het Dove Kunst- en Cultuurgezelschap te reserveren, zodat deze namens de Dovengemeenschap invulling kan geven aan de uitoefening van het recht op cultuurbeleving in gebarentaal.
- In het geval dat van de Dovenorganisatie wordt verwacht dat podiumkunstproducties simultaan tweetalig worden gemaakt; stel deze eis dan andersom ook in voor reguliere podiumkunstproducties.

Culturele instellingen

- Stel het gesproken woord ook beschikbaar in gebarentaal en/of tekst. Maak bijvoorbeeld van een audiorondleiding in een museum ook een uitgeschreven tekstversie en een filmversie in gebarentaal, die kan worden vertoond op bijvoorbeeld een tablet. Voorzie Nederlandstalige filmvertoningen in bioscopen standaard van Nederlandstalige ondertitels. Zet ervaren en competente doventolken in bij bijeenkomsten, presentaties, debatten en voorstellingen.
- Ondersteun Doven door bijvoorbeeld samenwerking, uitleen van apparatuur, uitwisseling van expertise en door het beschikbaar stellen van oefen- en/of werkruimte(s).
- Neem werk van Doven op in het reguliere culturele aanbod. Doven hebben genoeg te bieden.

Dovengemeenschap

- Bundel krachten, werk samen en maak gebruik van elkaars talenten, vaardigheden en expertises. Deel bijvoorbeeld (ook) individuele initiatieven en ideeën met anderen. En maak bijvoorbeeld ook gebruik van de schat aan historisch materiaal op de archiefwebsite van Handtheater.
- Zet je in voor (in dit document beschreven) voorwaardenscheppende omstandigheden waarmee een nieuwe Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven succesvol kan zijn en blijven.
- Leer zakelijk en professioneel om te gaan met elkaar, met samenwerking in een organisatie, met tegenslagen en met successen.

Hoofdstuk 3 Wensen

Tijdens de verkenningstocht kwam ik een aantal wensen van Doven tegen. Zij spraken die uit in gesprekken over het naderende afscheid van Handtheater of ik zag ze voorbij komen op bijvoorbeeld Facebook. Hier een selectie van genoemde wensen in relatie tot een Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven. Deze wensen zijn (door mij) niet concreet uitgewerkt of beoordeeld op praktische en financiële realiseerbaarheid. Ze geven louter een indruk van de mogelijkheden die Doven zien voor een nieuwe Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven.

Museum over (historie) Dovencultuur

Een van de wensen die in verschillende verschijningsvormen herhaaldelijk werd genoemd, is een 'Dovenmuseum.' Een centrale plaats die men kan bezoeken en waar men informatie over de geschiedenis en huidige situatie van de Dovengemeenschap en Gebarentaal kan bekijken. Sommige personen willen een fysiek en tastbaar museum, waar boeken, foto's en voorwerpen worden tentoongesteld in een voor Doven historisch relevant gebouw, zoals een Doveninstituut. Hier kan bij voorkeur ook ruimte worden gecreëerd voor bijeenkomsten, presentaties en debatten over Dovencultuur en/of voor exposities van werk van Dove Kunstenaars. Anderen vinden een 'online museum' met geschreven teksten, foto's en video's voldoende; een soort 'Dovenwikipedia.' De voor een digitaal museum genoemde argumenten zijn onder meer dat het toekomstvaster, goedkoper en laagdrempeliger kan worden gerealiseerd.

Atelier

Een aantal personen heeft behoefte aan een atelier dat kan worden gedeeld met andere gebarentaalvaardige Kunstenaars. In de eerste plaats omdat zij een werkruimte nodig hebben om in kunnen te werken, en ten tweede omdat het fijn kan zijn om ervaringen, kennis en technieken uit te kunnen wisselen met collega-kunstenaars. Een gedeeld atelier geeft Dove Kunstenaars de gelegenheid om zich verder te ontwikkelen. Ook kan vanuit dit atelier worden samengewerkt aan en voor exposities.

Multimediacentrum

In de Dovengemeenschap spelen (ondertitelde) videofilmpjes in gebarentaal een grote rol. Nu werken filmclubjes of individuele filmmakers verspreid over het land los van elkaar aan documentaires, verslagen of vertalingen van schriftelijke of gesproken informatie. Regelmatig is er sprake van overlap wat betreft inhoud of er zijn juist grote verschillen in kwaliteit. Sommige personen willen graag een programma over Dovencultuur/Dovengemeenschap/Dovenhistorie/Gebarentaal op onze nationale televisie hebben, zoals *See Hear* van de BBC in het Verenigd Koninkrijk. Hieruit haal ik de gedeelde behoefte aan een multimediacentrum van waaruit filmproducties worden begeleid, ondersteund en aangestuurd. Professionele Dove filmmakers, onderzoekers, schrijvers en Dove vertalers kunnen hier een rol in spelen. Een filmstudio (met hoogwaardige kwaliteit opname- en montageapparatuur) behoort ook tot de genoemde wensen.

Vaste expositieruimte

Dove beeldend Kunstenaars hebben het gevoel dat zij geen eerlijke kans krijgen om deel te nemen aan exposities. Zij ervaren het als een grote uitdaging om werk tentoongesteld te krijgen. Een vaste expositieruimte voor Dove Kunstenaars kan hen meer kans geven om werk te laten zien. Dit is gunstig voor het zelfvertrouwen en de motivatie van de Kunstenaars. De invulling kan worden verzorgd door de Kunstenaars zelf (in overleg met galeriehouder).

Tijdelijke projecten

Velen werken liever mee aan tijdelijke projecten dan aan meerjarige producties. Bij Handtheater is al gebleken dat het een uitdaging voor spelers/acteurs is om zich voor een lange tijd aan een productie te verbinden, naast een studie, baan en/of sociaal leven. De gewenste tijdsduur verschilt natuurlijk per persoon, maar gemiddeld is een half jaar voor veel mensen toch wel het maximum. Los van de

oorzaken is deze relatief korte bindingstijd van (met name) Dove jongeren een gegeven waar een nieuwe Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven rekening mee dient te houden.

Kunst- en Culturele opleiding

Een andere constatering is de behoefte aan (meer) scholing op uiteenlopende gebieden rondom Kunst en Cultuur. De een wil graag meer leren over acteren, de ander over films maken, weer een ander over PR, opstellen van begrotingen, schrijven van project- en beleidsplannen, regisseren, scriptschrijven of over artistieke leiding. In 2011 nam ik deel aan de basis cursus Cultureel Management van Handtheater waarin ik leerde hoe uitdagend en moeilijk cultureel management kan zijn. In de jaren daarna heb ik zelf ervaren en om mij heen gezien hoe het gebrek aan scholing, kennis en ervaring een belemmerende en enigszins verlamme uitwerking kan hebben op jonge en ambitieuze Dove Kunst- en Cultuurmakers. Zij en ik willen graag iets doen met onze creativiteit, talenten en interesses, maar weten niet hoe of waar te beginnen. Doven die het echt willen, moeten in staat worden gesteld om deel te nemen aan een uitgebreide en uitgewerkte opleiding 'Cultureel Management voor Dove Kunst- en Cultuurmakers.' Opgeleide Doven cultuurmakers kunnen in de toekomst het recht op cultuurbeleving in gebarentaal verder uitwerken en vormgeven.

Nawoord

Zoals een plant niet zonder de primaire grondstoffen aarde, water en zonlicht kan, kan een (nieuw) organisatie van en voor Dove Kunstenaars niet zonder dat wordt voldaan aan de primaire voorwaarden van erkenning van burgerrechten, structurele zekerheid op financieel en beleidsmatig terrein en van toegang tot maatschappelijk verkeer. Aanvankelijk was het plan om op basis van onderzoek een concreet voorstel te doen voor een nieuwe Kunst- en Cultuurorganisatie van en voor Doven. Dat idee heb ik gaandeweg mijn persoonlijke verkenningen laten varen toen ik constateerde dat Doven meer dan genoeg plannen, ideeën en dromen hebben, maar dat het ontbreekt aan voorwaardelijke omstandigheden om een en ander te realiseren. Ik ben van mening dat de Dovengemeenschap het recht heeft om zelf invulling te geven aan het recht op cultuurbeleving. Dit document kunnen overheid, beleidsmakers, fondsen, culturele instellingen en Dovengemeenschap daarvoor gebruiken.

Wouter Bolier, projectmedewerker Handtheater